

Fundacja C.E.L.

Raport prezentujący wyniki ewaluacji *ex post* zajęć grupowych dla ojców „Zagubionych w rodzicielstwie” Fundacji Centrum Edukacji Liderkiej

Projekt realizowany ze środków m.st. Warszawy
Dzielnicy Mokotów

Projekt finansuje:

Warszawa, czerwiec 2014

Spis treści

Wprowadzenie.....	3
Motywy udziału w programie	4
Sposób realizacji zajęć	5
Oddziaływanie programu, przydatność zajęć.....	7
Propozycje modyfikacji.....	9
Ocena podsumowująca.....	11
Tabelaryczna prezentacja danych z pomiaru ankietowego	12
Podsumowanie	16
Aneks – kwestionariusz ankiety	18

Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego raportu jest prezentacja wyników ewaluacji *ex post* zajęć grupowych dla ojców „Zagubionych w rodzicielstwie”¹, prowadzonych przez Andrzeja Ochremiaka i Michała Kostrzewskiego. Celem badań było zebranie opinii uczestników zajęć na temat:

- motywów udziału w projekcie,
- implementacji warsztatów (ocena sposobu prowadzenia zajęć, warunków organizacyjno-technicznych),
- wpływu projektu na postawy adresatów,
- stopnia realizacji oczekiwań związanych z uczestnictwem w projekcie,
- ewentualnych zmian dotyczących sposobu wdrażania zajęć oraz ich warstwy merytorycznej.

W trakcie badań zebrano także podstawowe dane socjodemograficzne.

Badania przeprowadzono bezpośrednio po zakończeniu warsztatów (22 czerwca 2014 r.) za pośrednictwem wywiadu grupowego, a następnie pomiaru ankietowego. Badania spełniały warunki ewaluacji zewnętrznej, tzn. były przeprowadzone przez osobę niezaangażowaną w opracowywanie i wdrażanie programu zajęć². Respondenci poinformowani zostali o sposobie wykorzystania materiału uzyskanego w trakcie badań oraz o zasadzie anonimowości. Ewaluację zrealizowano bez udziału trenerów, prowadzących warsztaty. Uczestnictwo w badaniach miało dobrowolny charakter. Wzięło w nich udział 9 respondentów (czyli wszyscy ojcowie uczestniczący w ostatnich zajęciach) w wieku od 33 do 58 lat (wśród nich było pięciu trzydziestolatków, trzech czterdziestolatków i jeden

¹ Projekt i ewaluację zrealizowano ze środków m. st. Warszawy – Dzielnicy Mokotów (MOK), w ramach zadania: *Profilaktyka uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Przeprowadzenie programów rozwoju umiejętności życiowych dla osób dorosłych doświadczających przemocy i pochodzących z rodzin z problemem alkoholowym, w celu ochrony ich i ich dzieci przed skutkami życia i wychowania w rodzinie dysfunkcyjnej – „Przeciw przemocy” – program rozwoju umiejętności życiowych dla członków rodzin dysfunkcyjnych.*

² Autora niniejszego raportu.

pięćdziesięciolecie; średnia arytmetyczna – 41 lat). Jedna osoba miała wykształcenie podstawowe, cztery – średnie, jedna – niepełne wyższe, trzy – wyższe magisterskie. Badani proszeni o określenie sytuacji zawodowej zaznaczali, że nie pracują (jedna odpowiedź), prowadzą działalność gospodarczą (jedna odpowiedź), wykonują wolny zawód, są specjalistami (dwie odpowiedzi), pełnią funkcje kierownicze (jedna odpowiedź), wykonują prace techniczne (dwie odpowiedzi), są pracownikami niższego szczebla (jedna odpowiedź), wykonują prace fizyczne (jedna odpowiedź).

Poniżej omawiam wyniki ankiet i materiał zebrany w trakcie wywiadu. Kursywą przytaczam fragmenty dyskusji, cytowane zgodnie z oryginalnym sposobem wyrazu respondentów, tzn. z błędami i niedociągnięciami stylistycznymi charakterystycznymi dla wypowiedzi ustnych. Odpowiedzi na pytania ankietowe zestawilem na końcu opracowania w formie tabel.

Motywy udziału w programie

Wszyscy ankietowani proszeni o wymienienie motywów udziału w programie wskazali na doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w wychowywaniu dzieci. Po sześciu badanych zaznaczyło „lepsze poznanie siebie” i „rozwój osobisty”. Z kolei po trzy osoby zakresliły: „doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z małżonkiem (życiowym partnerem lub partnerką)”, „doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z innymi ludźmi (spoza rodziny)” oraz „zdobycie wiedzy lub umiejętności przydatnych w rozwiązywaniu problemów osobistych”. Także w trakcie wywiadu respondenci stwierdzali, że podstawowym motywem udziału w zajęciach było doskonalenie kompetencji wychowawczych.

Moderator: Po co panowie tu przyszli?

– *Żeby poprawić komunikację z naszymi dziećmi.*

– *Chciałbym, żeby moje dzieci były szczęśliwsze niż ja. (...) Cokolwiek by to nie było.*

Sposób realizacji zajęć

Uczestnicy zajęć dokonywali oceny pracy osób prowadzących na skali od 1 („bardzo źle”) do 5 („bardzo dobrze”). Zarówno komunikatywność trenerów, jak i ich profesjonalne przygotowanie wszyscy ankietowani ocenili na 5.

Badani, dokonując ewaluacji sposobu realizacji zajęć, podkreślali, że prowadzący traktowali ich w sposób podmiotowy, nie narzucali swoich rozwiązań, lecz stwarzali pole do dokonywania własnych eksploracji. Wysoko oceniono wiedzę i umiejętności komunikacyjne trenerów. Zwrócono też uwagę, że potrafili oni motywować uczestników do pracy, angażowania się w przebieg zajęć i zarazem utrzymywać właściwe tempo (dyscyplinę) warsztatów. Prowadzący stanowili zgrany tandem, dobrze uzupełniający się w trakcie spotkań, pozytywnie oceniono różnicę wieku między trenerami; część badanych opisując ich relacje stwierdzała, że liderem był Andrzej Ochremiak.

Ojcowie mówili, że szczególnie cenne były ćwiczenia wykonywane w podgrupach (warsztatowa forma zajęć), wymiana opinii i doświadczeń pomiędzy uczestnikami spotkań. Pojawiły się uwagi krytyczne, że czasem tych aktywnych form pracy było za mało.

– Konfrontowaliśmy to ze swoimi doświadczeniami, z doświadczeniami innych tutaj w grupie poprzez takie różne ćwiczenia w grupach dwu-, trzy-, cztero-, pięcioosobowych. Mieliliśmy szansę sprawdzenia siebie, swoich relacji jako ojców w konfrontacji z innymi ojcami i wymiana doświadczeń.

– Ten model [ojcostwa – przyp. MJS] to my tworzyliśmy, to nie było coś narzucone.

– Tak.

– To była nasza wspólna praca. (...)

– Dla mnie cenne było to, że (...) to był jeden taki warsztat, czyli nie było takiego suchego wykładu, tylko że ja coś przerabiałem, coś odkrywałem w sobie. Nie, że miałem podane na tacy, tylko mogłem w sobie odkryć. (...) Dzięki tym warsztatom, dzięki pracy w trzy-, pięcioosobowych grupach. To było dla mnie bardzo takie dodatnie, (...) też to, że słyszę, że inni też mają takie problemy – wymiana doświadczeń, że nie jestem sam, (...) że inni też mają różne problemy. (...)

– *Ważne było to, że mamy wiekowo różne dzieci – od małych dzieci do nastolatków. W sumie znaleźliśmy taki wspólny klimat bycia ojcem, (...) wymiana doświadczeń (...) od praw ogólnych po takie bardzo szczegółowe obserwacje. Wysoki poziom prowadzących. (...)*

– *[Zabrakło czasu – przyp. MJS] na pewno na przerobienie dzisiejszego tematu, bo była taka część – dla mnie – monologu (...), no i tu mi zabrakło czasu, na to żeby..., inaczej – poczułem znużenie. Uważam, że mogłoby to być rozciągnięte o jeden dzień, żeby bardziej każdy element nowego narzędzia przerobić od razu warsztatowo. (...)*

– *Warsztaty jako warsztaty, ogólnie, są bardzo ciekawe i wciągające. (...) Faktem jest, że jest ciekawa formuła prowadzenia takich warsztatów – jest dwóch prowadzących (...), którzy potrafią rozmawiać i komunikować się między sobą i uczestnikami. Co jest też bardzo ważne i zachęcają do różnej pracy. (...) Ja uważam, z własnego punktu, po prostu, że (...) to są bardzo (...) dobrze zorganizowane [warsztaty – przyp. MJS]. (...)*

– *[Prowadzący – przyp. MJS] byli komunikatywni, zrozumieli. (...)*

– *Nie było monotoności.*

– *Było ciekawie.*

– *Było i to czasami żartem zakrąszane, a kiedy trzeba, to dobrymi takimi wykładami psychologicznymi.*

– ***Czy wszyscy panowie podzielają tę opinię?***

– *[Kilka osób – przyp. MJS] Tak. (...)*

– *Bardzo ważne, że pilnowali też struktury (...) szkolenia. Ponieważ (...) od czasu do czasu odjeżdżaliśmy z tematem i dbali, żeby nie odjeżdżać za daleko. (...)*

– *Uważam, że bardzo dobrze dogadywali się ze sobą i w momentach, kiedy należało, uzupełniali się swoimi doświadczeniami. Bo (...) mają bardzo dużą wiedzę.*

– *Dobra była różnica wiekowa między sobą. My też nie jesteśmy monolitem co do wieku i to pewnie wzbogacało doświadczeniami młodości i pewnego doświadczenia.*

– *Hierarchia była ustalona.*

– *Tak jest.*

- Nie...
- *Szefem był Andrzej. (...)*
- *Trochę różne spojrzenia na różne rzeczy, ale wcale się nie wykluczające. Mieliliśmy takie poczucie jednak spójności tych poglądów.*
- *Ale mając hierarchię spójność nie jest wykluczona. Wydaje mi się, że było to prowadzone w bardzo dużym wyczuciu między sobą.*
- Na pewno tak.
- **Czyli, jak rozumiem, Andrzej był tutaj liderem, tak?**
- Delikatnym.
- *Ze względu na swój wiek.*
- *Ze względu na doświadczenie.*
- *Też widać było bardzo duży szacunek ze strony Michała.*
- *Ja tego tak nie odczułem. Oni byli uważni na nas, nie zapętlali się w jakieś filozofie, tylko po prostu byli uważni na to, co mówimy (...).*
- *No i skupiali się generalnie na materiale. (...)*
- *Aczkolwiek często pojawiały się jakieś dygresje, dalekie nawet, z naszej strony, no i właśnie pilnowali tego, żeby to nie było zbyt daleko i zbyt długo. (...)*

Oddziaływanie programu, przydatność zajęć

Wszyscy ankietowani udzielili pozytywnej odpowiedzi na pytanie „Czy w trakcie zajęć zdobył Pan jakieś nowe umiejętności lub wiadomości?”. Najczęściej wskazywano na poznanie osobistych ograniczeń (8 odpowiedzi) i możliwości (7 odpowiedzi) oraz na umiejętność wyznaczania granic w relacjach z innymi (7 odpowiedzi), komunikację (7 odpowiedzi), negocjacje, rozwiązywanie konfliktów (7 odpowiedzi). Ponad połowa badanych (po 5 odpowiedzi) zaznaczyła jeszcze „formułowanie celów i potrzeb” oraz „zasady współpracy

z innymi”. Rzadziej wymieniano docenianie własnej wartości (4 odpowiedzi), wytrwałość w działaniu (3 odpowiedzi) oraz wiedzę lub umiejętności zawodowe (1 odpowiedź).

Badani – posługując się skalą, jak poprzednio – oceniali też przydatność zajęć ze względu na poszerzenie lub utrwalenie wiedzy oraz umiejętności. W obu przypadkach średnia arytmetyczna to 4,7 (najniższa wystawiona nota to 4, najwyższa – 5).

Podczas wywiadu ojcowie relacjonowali, że w trakcie spotkań poszerzyli swoją wiedzę z zakresu prawidłowości rozwojowych, odnoszących się do funkcjonowania dzieci i ich potrzeb. Respondenci mówili, że zdobyli umiejętności dotyczące sposobów komunikowania się – podejmowania dialogu, perswazji. Poprawiła się ich empatia wobec dzieci. Spotkania stały się też okazją do refleksji nad dotychczasową postawą wychowawczą.

Pojawiła się opinia, że program był zbyt krótki, aby możliwe były do zaobserwowania ewentualne zmiany w relacjach respondentów a dziećmi. Szczególnie, gdy badani nie mieli z nimi codziennego kontaktu. Z kolei inne wypowiadające się osoby relacjonowały, że udział w programie wpłynął na zmianę stylu komunikacji z dziećmi, co znalazło przełożenie na poprawę relacji. Mówiono, że uczestnictwo w warsztatach zainicjowało proces zmian, który będzie kontynuowany, także w trakcie innych projektów oferowanych przez Fundację.

– Dowiadywaliśmy się różnych rzeczy, np. jakie są fazy rozwoju, (...) w emocjonalnym ujęciu. Pracowaliśmy wspólnie nad tym, żeby dowiedzieć się, co to znaczy być dobrym ojcem. Czego oczekują nasze dzieci od nas. Potem poszliśmy dalej – różne sposoby komunikowania się, (...) naszych możliwości modelowania tego, co one robią. Eliminowania pewnych niepożądanych – z naszego punktu widzenia – zachowań czy postaw. (...)

– Żeby nie tworzyć barier, które by rozdzielały (...), nawiązywanie dialogu, komunikacji między partnerami a dziećmi i wyrażanie swoich emocji – (...) takie warsztaty nam przybliżają, jak je mamy okazywać. (...)

– Prowadzący zaproponowali metody działań psychologicznych w postaci sporządzenia komunikatu „ja”, asertywności, metod psychologicznych poprawienia naszej empatii wobec dzieci. (...)

– Ważne jest to, że te warsztaty w każdym coś zostawią jakiś ślad. (...)

– Czy udział w tym cyklu spotkań coś wniósł do praktyki życia codziennego panów?

– *Za mało czasu. Przez (...) trzy tygodnie to ja się z dzieckiem raz widziałem, tak że mi ciężko mówić, żebym zaobserwował jakąś stałą zmianę. (...)*

– *Moje życie, to mnie uświadomiły [tzn. warsztaty – przyp. MJS], że pewne rzeczy, które robiłem, to robiłem właściwie. Nie można mi zarzucić, że nie robiłem. Mam jakąś ocenę teraz całej sytuacji. (...)*

– *Z synem w kwestii właśnie, że zrozumiałem, że on tu jest na etapie teraz, jak tu się dowiedziałem, takiego „pomocnika” i wcześniej inaczej do niego mówiłem i zacząłem inaczej mówić, w sensie, że właśnie pomocy i to zadziałało. Po prostu zaczął mnie słuchać i z tego się cieszę. Słuchać i współpracować. (...) Z tego się cieszę. Z tego, że (...) porozmawiałem z żoną i będziemy to kontynuować w Fundacji, dalej, rozwój w kwestii komunikacji z dziećmi. (...) Każdemu bym polecał. (...) Wiem, że te elementy, których tu się nauczyłem, będą procentować dalej, może nie za dzień, nie za dwa, za trzy, ale w miarę pojawiania się sytuacji.*

– *(...) Tego materiału [z ostatniego spotkania – przyp. MJS] jeszcze nie miałem okazji użyć. No, ale wydaje mi się, że też sobie przyswoję pewne rzeczy. (...) Warsztaty są fenomenalne. (...)*

– *Tu jest wiedza, z której będziemy korzystać dalej, (...) będzie przy sytuacjach konfliktowych systematycznie wykorzystywana. (...) Wiadomo w przeciągu miesiąca człowiek nie jest w stanie wprowadzić wszystkich technik. (...)*

– *Wszyscy mamy jakieś własne przyzwyczajenia i nawyki, i to jest też jakaś praca, żeby zmienić to w sobie, i to wymaga pewnie czasu, i prób, i konsekwencji, żeby odmienić nas. No, ale mamy już podstawy, tę wiedzę, do czego powinniśmy dążyć, co zmieniać. (...)*

– *Było bardzo dużo informacji przekazanych.*

Propozycje modyfikacji

Wszyscy ankietowani zadeklarowali, że gdyby była taka możliwość, to dokonaliby jakichś zmian w zajęciach. Najczęściej postulowano wydłużenie czasu zajęć (8 odpowiedzi)

i zwiększenie liczby ćwiczeń (6 odpowiedzi). Na pozostałe wymienione w kwestionariuszu możliwości wskazywały 1–2 osoby lub nikt.

Podobne postulaty pojawiły się w trakcie wywiadu. Badani mówili, że chcieliby wydłużenia cyklu spotkań, aby możliwe było bardziej dogłębne doskonalenie kompetencji wychowawczych, weryfikacja nowozdobytch umiejętności w praktyce. Wydłużenie cyklu pozwoliłoby też na lepsze uwzględnienie specyficznych potrzeb uczestników wynikających z ich sytuacji rodzinnej. Padła propozycja jednokrotnego spotkania po miesiącu od zakończenia zajęć, którego celem byłaby weryfikacja tego, w jakim stopniu udało się uczestnikom wcielić w życie zasady ćwiczone w trakcie programu, wsparcie i podsumowanie.

– *A czy (...) program wydaje się panom taki w miarę kompletny, czy też może czegoś zabrakło?*

– Program jest kompletny ale ja np. bardzo chętnie pogłębił bym tę wiedzę. Ona oczywiście była bardzo wartościowa i myślę, że każdy z nas będzie w stanie to wykorzystać z pożytkiem dla naszych dzieci ale myślę, że można by takie warsztaty zrobić głębsze – dłużej trwające. (...)

– Na te cztery dni to dużo materiału było.

– Tak.

– Żeby to nie były cztery dni ale żeby to był taki cykl, żeby spotykać się raz w miesiącu i przez kilka miesięcy. To by było na pewno bardzo interesujące. (...)

– Mało czasu na weryfikację tego, czego się dowiedzieliśmy, co odkryliśmy, co przed nami odkryto, a tym co udało się nam w życie wprowadzić.

– Część ma dzieci w (...) domu, te dzieci są z nami, a część nie ma tych dzieci, są z partnerkami. Bardziej takie szczegółowe rzeczy, no wiadomo, że (...) [ojcowie, którzy kontaktują się z dziećmi na co dzień – przyp. MJS] mają inne problemy niż (...) [ojcowie, którzy nie przebywają na co dzień z dziećmi – przyp. MJS]. Myślę, że już bardziej szczegółowe rozróżnienie na tych kolejnych etapach byłoby z korzyścią dla nas wszystkich. (...)

– Faktem jest, że to może jest troszeczkę krótkie, okres, w którym tu przebywamy. (...) Można by było przeprowadzić taki dzień po tych warsztatach, tam za dwa miesiące – co się zmieniło

w naszym życiu? Takiej weryfikacji. Co mogłoby być bardzo ciekawe i takie budujące i wnoszące coś ciekawego. A drugą rzeczą to samo to, żebyśmy się spotkali wtedy. To nie musiałoby być takie całodzienne spotkanie, ale ważne, żeby się podzielić wrażeniami, co to zmieniło w naszym życiu. (...) Podsumowanie.

Ocena podsumowująca

Badani, posługując się siedmiostopniową skalą – od 0 („w ogóle”) do 6 („całkowicie”) – ewaluowali stopień realizacji oczekiwań związanych z udziałem w programie. Najniższa wystawiona ocena to 4 (oznaczająca duży stopień realizacji oczekiwań), najwyższa – 6 („całkowicie”). Średnia arytmetyczna to 5,0. Wszyscy ankietowani wskazali na najwyższą notę dokonując oceny ogólnej atrakcyjności zajęć. W trakcie wywiadu pojawiła się opinia, że ewaluowany program w stolicy jest unikatową propozycją.

– Popieram takie warsztaty. Faktem jest, że w Warszawie nie ma warsztatów dla ojców, są dla małżonków. (...)

– Ojciec też ma potrzeby jak matki, alkoholicy i inni, którym miasto pomaga. Chodzi o to, żeby bardziej się skupić na..., w ogóle zadbać o...

– Że ojciec też człowiek.

– Tak.

– Częścią rodziny jest też ojciec i może na tych ojcach też się warto skupić.

– Fajną sprawą byłoby, gdyby każdy ojciec miał [sposobność udziału – przyp. MJS] w takich warsztatach i spojrzał troszeczkę z innej perspektywy na to, jak być tym ojcem, dobrym ojcem.

Tabelaryczna prezentacja danych z pomiaru ankietowego

Pytanie 1 „Z jakich powodów wziął Pan udział w tych zajęciach?”

N= 9

Odpowiedzi uwzględnione w kafeterii		N*
1	Lepsze poznanie siebie	6
2	Rozwój osobisty	6
3	Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w wychowywaniu dzieci	9
4	Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z małżonkiem (życiowym partnerem lub partnerką)	3
5	Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z rodzicami	0
6	Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z innymi ludźmi (spoza rodziny)	3
7	Zdobycie wiedzy lub umiejętności przydatnych w rozwiązywaniu problemów osobistych	3
8	Doskonalenie kompetencji zawodowych	0
9	Skierowanie, oddelegowanie (np. przez przełożonych)	0
10	Inne powody	0

* Dane nie sumują się do 9, gdyż respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Pytanie 2 „Czy w trakcie zajęć zdobył Pan jakieś nowe umiejętności lub wiadomości?”

N= 9

Odpowiedzi		N
1	Tak	9
2	Nie	0

Pytanie 2 – wskazywane wiadomości/umiejętności

N= 9

Odpowiedzi		N*
1	Poznanie osobistych możliwości	7
2	Poznanie osobistych ograniczeń	8
3	Asertywność – umiejętność wyznaczania granic w relacjach z innymi	7
4	Docenianie własnej wartości	4
5	Formułowanie celów i potrzeb	5
6	Komunikacja	7
7	Negocjacje, rozwiązywanie konfliktów	7
8	Zasady współpracy z innymi	5
9	Wiedza lub umiejętności zawodowe	1
10	Wytrwałość w działaniu (realizacji celów)	3
11	Inne	0

* Dane nie sumują się do 9, gdyż respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Pytanie 3 „Jak ocenia Pan zajęcia, w których brał Pan udział?”

<i>Skala od 1 (bardzo źle) do 5 (bardzo dobrze)</i>	N	Min.	Maks.	Średnia arytmetyczna
a) komunikatywność osób prowadzących	9	5	5	5,0
b) profesjonalne przygotowanie osób prowadzących	9	5	5	5,0
c) przydatność zajęć ze względu na poszerzenie lub utrwalenie wiedzy	9	4	5	4,7
d) przydatność zajęć ze względu na poszerzenie lub utrwalenie umiejętności	9	4	5	4,7
e) ogólna atrakcyjność zajęć	9	5	5	5,0

Pytanie 4 „W jakim stopniu spełnił Pana swoje oczekiwania związane z uczestnictwem w zajęciach?”. <i>Skala od 0 (w ogóle) do 6 (całkowicie)</i>	N	Min.	Maks.	Średnia arytmetyczna
	9	4	6	5,0

Pytanie 5 „Gdyby istniała taka możliwość, to czy zmieniłby Pan coś w tych zajęciach?”

N= 9

Odpowiedzi		N
1	Tak	9
2	Nie	0

Pytanie 5 – proponowane zmiany

N=9

Odpowiedzi uwzględnione w kafeterii	N*
Termin zajęć	0
Wydłużenie czasu zajęć	8
Skrócenie czasu zajęć	0
Większa liczba ćwiczeń	6
Mniejsza liczba ćwiczeń	0
Osoby prowadzące	0
Zmniejszyć liczebność grupy	1
Zwiększyć liczebność grupy	0
Warunki lokalowe	2
Wyposażenie sal	1
Materiały wykorzystywane w trakcie zajęć	1
Inne	1

* Dane nie sumują się do 9, gdyż respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Podsumowanie

Wskazywane w kwestionariuszu oraz relacjonowane w trakcie wywiadu motywy udziału w programie były zgodne z głównymi celami ewaluowanego projektu. Badani chcieli przede wszystkim doskonalić swoje kompetencje wychowawcze, czemu służyć miało m.in. lepsze samopoznanie i rozwój.

Zarówno w ankietach, jak i w trakcie wywiadu respondenci bardzo wysoko ocenili pracę trenerów. Ewaluując sposób prowadzenia spotkań na pięciopunktowej skali wystawili wyłącznie najwyższe noty. Zwracano uwagę na podmiotowy, nienarzucający styl pracy, dobre przygotowanie i zgranie trenerów. Wysoko ceniono umiejętności komunikacyjne i umiejętne prowadzenie spotkań (właściwe tempo). Pojawiła się opinia, że czasem jednak za rzadko stosowano aktywne techniki pracy, czego powodem (wskazywanym przez badanych) mógł być zbyt krótki czas przewidziany na realizację całego programu zajęć. Niemal wszyscy ankietowani postulowali wydłużenie czasu warsztatów (8 osób), a ponad połowa (6 odpowiedzi) chciałaby zwiększenia liczby ćwiczeń. Wypowiadający się stwierdzali, że niekiedy brakowało im czasu na przetestowanie w relacjach z dziećmi trenowanych w trakcie warsztatów umiejętności. Zwłaszcza gdy nie kontaktowali się z dziećmi na co dzień. **Myszę, że przy kolejnej edycji projektu warto rozważyć postulat zwiększenia liczby spotkań, tak aby ojcom dać więcej okazji na weryfikację nowopoznanych technik w kontaktach z dziećmi.**

Wszyscy badani stwierdzili, że udział w programie wiązał się z pozytywną zmianą ich postaw wychowawczych (ocenianą średnio na 4,7 na pięciopunktowej skali), **stopień realizacji oczekiwań oceniono na duży lub większy, wszyscy uznali zajęcia za atrakcyjne** (średnia 5,0). Relacjonując zmiany, respondenci wskazywali na poznanie osobistych ograniczeń i możliwości oraz na poprawę dotyczącą kształtowania relacji interpersonalnych. Ponadto mówiono m.in. o wzroście empatii wobec dzieci, poszerzeniu zakresu wiedzy na temat prawidłowości rozwojowych i wzroście refleksyjności wobec tych zagadnień. Niektórzy badani

obserwowali też pozytywne zmiany w relacjach z dziećmi, które dokonały się wskutek korzystania przez nich z wiedzy i umiejętności wyniesionych z zajęć.

Reasumując, projekt został bardzo dobrze oceniony przez odbiorców. Zarówno sposób prowadzenia spotkań, jak i przekazywane treści znalazły uznanie badanych uczestników. Stwierdzano także, że udział w spotkaniach wiązał się ze zmianą dotyczącą wiedzy i umiejętności, która była zgodna z celami projektu. Postulatem, który warto rozważyć planując kolejną edycję, jest wydłużenie cyklu zajęć, tak aby stworzyć więcej okazji do praktycznej weryfikacji nowozdobitych kompetencji.

MJ Sochocki

Aneks – kwestionariusz ankiety

ANKIETA

Ankieta, o wypełnienie której Pana(ią) prosimy ma na celu poznanie opinii uczestników szkoleń i warsztatów prowadzonych przez Fundację C.E.L. Ankieta ta ma charakter anonimowy i jej celem **nie** jest ocena konkretnych osób, a Pana(i) odpowiedzi posłużą do utworzenia zbiorczych zestawień statystycznych.

1. Z jakich powodów wziął/wzięła Pan(i) udział w tych zajęciach?

(Prosimy zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi poprzez zakreślenie kółkiem właściwego numeru)

1. Lepsze poznanie siebie	6. Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z innymi ludźmi (spoza rodziny)
2. Rozwój osobisty	7. Zdobywanie wiedzy lub umiejętności przydatnych w rozwiązywaniu problemów osobistych
3. Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w wychowywaniu dzieci	8. Doskonalenie kompetencji zawodowych
4. Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z małżonkiem (życiowym partnerem lub partnerką)	9. Skierowanie, oddelegowanie (np. przez przełożonych)
5. Doskonalenie wiedzy lub umiejętności pomocnych w kształtowaniu relacji z rodzicami	10. Inne powody, prosimy wpisać.....

2. Czy w trakcie zajęć zdobył(a) Pan(i) jakieś nowe umiejętności lub wiadomości?

1. **Tak** – prosimy wskazać je na liście poniżej ↓

- Poznanie osobistych możliwości
- Poznanie osobistych ograniczeń
- Asertywność – umiejętność wyznaczania granic w relacjach z innymi
- Docenianie własnej wartości
- Formułowanie celów i potrzeb
- Komunikacja
- Negocjacje, rozwiązywanie konfliktów
- Zasady współpracy z innymi
- Wiedza lub umiejętności zawodowe – prosimy wpisać jakie.....
- Wytrwałość w działaniu (realizacji celów)
- Inne, prosimy wpisać.....

2. **Nie**

3. Jak ocenia Pan(i) zajęcia, w których brał(a) Pan(i) udział?

Odpowiedzi prosimy zaznaczyć na skali, gdzie 1 oznacza „bardzo źle”, zaś 5 „bardzo dobrze”.

W każdej linijce należy zaznaczyć kółkiem jedną cyfrę

a) komunikatywność osób prowadzących	1	2	3	4	5
b) profesjonalne przygotowanie osób prowadzących	1	2	3	4	5
c) przydatność zajęć ze względu na poszerzenie lub utrwalenie wiedzy	1	2	3	4	5
d) przydatność zajęć ze względu na poszerzenie lub utrwalenie umiejętności	1	2	3	4	5
e) ogólna atrakcyjność zajęć	1	2	3	4	5

4. W jakim stopniu spełnił(a) Pan(i) swoje oczekiwania związane z uczestnictwem w zajęciach?

(Prosimy wskazać odpowiedź poprzez zakreślenie kółkiem właściwego numeru)

0	1	2	3	4	5	6
W ogóle	W bardzo małym	W małym	W średnim	W dużym	W bardzo dużym	Całkowicie

5. Gdyby istniała taka możliwość, to czy zmienil(a)by Pan(i) coś w tych zajęciach?

1. **Tak** – na liście poniżej prosimy wskazać co należałoby zmienić

- I. Termin zajęć
- II. Wydłużenie czasu zajęć
- III. Skrócenie czasu zajęć
- IV. Większa liczba ćwiczeń
- V. Mniejsza liczba ćwiczeń
- VI. Osoby prowadzące
- VII. Zmniejszyć liczebność grupy
- VIII. Zwiększyć liczebność grupy
- IX. Warunki lokalowe
- X. Wyposażenie sal
- XI. Materiały wykorzystywane w trakcie zajęć
- XII. Inne (prosimy wpisać)

*W tym miejscu można wpisać uwagi, propozycje,
sugestie itp.*

2. **Nie**

Na koniec prosimy jeszcze o podanie kilku informacji o sobie. Przypominamy, że są one objęte tajemnicą, anonimowe i posłużą nam wyłącznie do obliczeń statystycznych.

6. Jakie ma Pan(i) wykształcenie?

1) niepełne podstawowe	8) student bez dyplomu licencjata
2) podstawowe	9) student z dyplomem licencjata
3) gimnazjalne	10) niepełne wyższe
4) zasadnicze zawodowe	11) wyższe licencjackie
5) niepełne średnie	12) wyższe magisterskie
6) średnie	13) tytuł naukowy (doktor i wyżej)
7) pomaturalne (policealne)	

7. Prosimy o określenie Pana(i) sytuacji zawodowej

1) emerytura lub renta	7) nauczyciel, pedagog
2) student, uczeń	8) kierownik, menager, wyższy urzędnik
3) niezatrudniony/a	9) technik, wyspecjalizowany pracownik
4) prywatny przedsiębiorca	10) pracownik niższego szczebla (usługi, administracja)
5) rolnik	11) robotnik, pracownik fizyczny
6) wolny zawód, specjalista	12) inne

8. Prosimy o określenie płci poprzez zakreślenie kółkiem odpowiedniego numeru.

1. kobieta

2. mężczyzna

9. Prosimy podać swój rok urodzenia:

Bardzo dziękujemy za poświęcenie czasu i wypełnienie ankiety!